Муқәддәс Китап

Инжил 15-қисим

««Тимотийға «1»»

© Муқәддәс Китап 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Уйғурчә Муқәддәс тәрҗимиси»

Инжил 15-қисим

«Тимотийға «1»»

(Расул Павлусниң Тимотийға язған биринчи мәктупи)

Кириш сөз

«Тимотий»ниң исми Инжилдики сәһипиләрдә көп көрүлиду. У ким? Униң биринчи қетим Әйса Мәсиһ тоғрилиқ хуш хәвәрни аңлиши, бәлким, расул Павлус билән расул Барнабас Иконион (һазир «Кония») өлкисидики Листра дегән шәһәргә (һазирқи Түркийидә) кәлгәндә өз жутида болди (бәлким миладийә 46-жили). Павлус вә Барнабас бу районда бир нәччә ай туруп хуш хәвәрни жақалиди вә у йәрдики көп кишиләр зиянкәшлик астида болсиму, хошаллиқ билән уни қобул қилди («Рос.» 14:5-6). Булар ичидә Лоис исимлиқ бир Йәһудий момай бар еди; униң грек бир әргә тәккән, Әвники исимлиқ бир қизи бар еди; у еридин Тимотий (грек тилида «Тимотеус» — мәнаси: «Худаниң һөрмити») дегән оғулни туққан еди; шуниңдин кейин бәлким ери дунияддин кәткән болса керәк. Момай, қизи вә чоң оғли билән биллә туратти, бәлким улар қисқа мәзгил ичидила һәммиси Рәбгә етиқат бағлиған еди. Тимотий бәлким өз қулиқи билән расул Павлусниң вәз ейтқинини аңлиған вә шуниң билән ишәнгән; чүнки Павлус уни «**етиқат йолидики өзәмниң садиқ оғлум Тимотий**» дәп амрақлиқ билән атиған («1Тим.» 1:2ни вә «2Тим.» 1:2ни көрүң). Төвәндики нәқил кәлтүрүлгән «Расулларниң паалийәтлири» 16:1-3-айәтләрни «2Тим.» 1:5-айәт билән селиштуруң: —

«**Андин у Дәрбә вә Листра шәһәрлиригиму барди. Мана, шу йәрдә етиқатчи Йәһудий бир аялниң оғли, Тимотий исимлиқ бир мухлис бар еди. Униң атиси болса грек еди. Листра вә Кония** (Иконион) **шәһәрлиридики қериндашларниң һәммиси униң тоғрлулуқ яхши гувалиқ берәтти. Павлус уни өзи билән биллә елип маңмақчи болди. Бирақ бу йәрдики Йәһудийларниң һәммиси Тимотийниң атисиниң грек екәнлигини билгәчкә, Павлус уни елип хәтнә қилдурди**».

Бу иш бәлким миладийә 50-жили болған еди.

Бу айәтләргә қариғанда, Павлус Тимотийниң чин етиқатлиқ вә Худаниң хәлқиниң хизмитидә болушқа интизарлиқ вә муһәббәткә толған қәлби бар алаһидә есил бир жигит екәнлигини көрүп йәткән вә шуниң билән уни Гретсийә вә Кичик Асияда уяқ-буяқларни кезип маңидиған «хуш хәвәрчиләр гурупписи»ға қатнаштуруп, елип маңған. Демисәк болмайдуки, Павлусниң Тимотийни хәтнә қилдурушиниң сәвәви уни қандақтур «роһий мәнпәәт»кә ериштүрүш үчүн әмәс еди, бәлки униңға өзигә һәмраһ болуп, Йәһудийларниң «синагог»лириға, шуниңдәк Йәһудий җәмийитидики сорунларға кирип Мәсиһниң хәвәрини йәткүзүш вә тәлим бериш шараитини яритип бериш үчүн еди. Чүнки униң аниси Йәһудий, атиси Йәһудий әмәс болғачқа, у пәқәт хәтнилик болсила Йәһудийлар уни Йәһудий дәп қарап, қобул қилатти.

Кейинки он бәш жилда Тимотий расулниң дайимлиқ һәмраһи болған еди. Шүбһисизки, расул учриған һәр бир еғирчилиқ, хәвп-хәтәр вә җапа-мушәққәтләргә уму охшаш учриған:

«**Дайим сәпәрләрдә болимән; дәрияларниң хәвплирини, қарақчиларниң хәвплирини, жутдашлиримниң хәвплирини, ят әлликләрниң хәвплирини, шәһәрниң хәвпини, баяванниң хәвплирини, деңизниң хәвплирини, сахта қериндашлар арисидики хәвплирини баштин кәчүрдүм**» («2Кор.» 11:26). Дейишниң һаҗити йоқки, у расул билән ата-балидәк йеқин мунасивәттә болуп, ундақ қийинчилиқларни хошаллиқ билән тәң тартатти. Павлусниң сөзлиригә қариғанда, Тимотий «расул» дәп һесапланмиған болуши мүмкин, лекин у тәлим бәргүчи болуп, хуш хәвәр йәткүзүш хизмәтлирини убдан ишлигән вә бәлким бешарәт бериш илтипати униңдиму бәзи чағларда пәйда болған.

Бәзи әһвалларда Павлус униңға алаһидә вәзипә тапшуруп башқа йәргә әвәтәтти. Ушбу хәтни язған вақтида шундақ болди. Павлус биринчи қетим зиндандин қоюветилгәндин кейин Тимотий билән Асияда җамаәтләрни риғбәтләндүрүш үчүн сәпәргә чиққан, дәп қараймиз. Вақит бәлким миладийә 64-жили еди. Павлус билән Тимотий Әфәсус шәһиригә кәлгәндә җамаәттә бериливатқан тәлимләрдә натоғра вәзийәтләрни байқиған, Павлусниң башқа йәрләрдә җиддий ишлири болғачқа, Тимотийни мошу вәзийәтни оңшаш үчүн, җамаәтни әслидә яхши тутуватқан һәқиқәтләрдә қайтидин мустәһкәмләш һәмдә җамаәт үчүн йеңи ақсақаллар вә хизмәткарларни таллап тикләш үчүн Әфәсуста қалдурған еди (3-бапни көрүң). «Йеңи ақсақалларни тикләш» дегән шу вәзипиниң тапшурулғанлиғиға қариғанда, Әфәсустики җамаәтни техичә кеңийиватқан, дегән хуласигә кәлсәк артуқ болмас; чүнки уларда алліқачан бир нәччә ақсақаллар бар еди (Павлусниң «Рос.» 20:17-38дә хатириләнгән, улар билән көрүшүшини көрүң). Павлус әслидә Әфәсуста икки жил турған мәзгилдә етиқат қилғанларниң сани, шүбһисизки, нәччә миңға йәткән еди («Рос.» 19:1-14би көрүң). Шу вақитларда ундақ көп адәмләр бир җамаәт сорунида тәң жиғилиши мүмкин әмәс еди; 1-әсирдин 3-әсиргичә җамаәтләрниң өзлириниң һеч қандақ «ибадәтхана» яки «жиғилишхана»си йоқ еди; улар өйму-өй жиғилатти (шу һалда жиғилишни җамаәт үчүн әң мувапиқ жиғилиш усули, дәп қараймиз) вә бәлким гаһида бир мәктәп залида («Рос.» 19:9) жиғилатти. Пәрзимизчә Әфәсустики җамаәтниң 20-30 сорунда жиғилған болуши мүмкин; амма булар йәнила бир җамаәт, йәни «Әфәсуста туруватқан җамаәт» дәп һесаплинатти («Рос.» 20:17, 28). Уларниң нәччә ақсақаллири бу ибадәт сорунлириниң һәммисигә мәсъул еди.

Әфәсустики җамаәт Асиядики җамаәтләргә зор илһамий күч вә «йетәкчи чирақ» болди; Әфәсус шәһири «Кичик Асия» (һазирқи Түркийә)дики әң чоң вә муһим шәһәр болуп, нопуси тәхминән үч йүз миң еди. Шәһәрдә Рим империйәсиниң районлуқ «мәмурий мәркәз»и тәсис қилинған; буниң үстигә униңда Асия бойичә әң чоң бутхана бар еди. Җамаәт бу йәрдики күчлүк бутпәрәсликтин чиққан мәсилиләргә вә йәрлик һөкүмәттин болған қаршилиққа тақабил туруш җәриянида өзлири күчийип өскән еди. Һалбуки, уларниң асасий ақидилири тоғрилиқ бир кризис пәйда болди; шу вақитларда җамаәт көп учриған мәсилиләргә охшаш, бу кризисму Муса пәйғәмбәргә чүширилгән қанунни тоғра чүшинишкә бағлиқ еди. Бу ишлар тоғрилиқ биз йәнә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. Уларни кризистин өтүшкә мәдәт бериш, уларниң башқа әтрапидики җамаәтләргә давамлиқ «йетәкчи чирақ» болуши үчүн Павлус Тимотийни шу йәрдә қалдурди. Павлус ушбу хәтни шу вәзипини ениқлаш, уни орунлашқа риғбәтләндүрүш вә «қизим саңа ейтай, келиним сән аңла» дегәндәк, униң Тимотийға өз һоқуқини тапшурғанлиғини җамаәт көрсун, Тимотийға мошу ишларда тосқунлуқ

қилмисун, əксичə уни қоллисун дегəн мəхсəттə язған. Шуниң билəн Павлус чоқум бу хəтни Əфəсустики жамаəтниңму оқуши үчүн язған! Буниңда йəнə бир мəхсити бар, жамаəт Тимотийниң вəзиписи тоғрилиқ толуқ хəвəрдар болғандин кейин, улар Тимотийдин буни толуқ ада қилишини тəлəп қилатти. Хəтниң мəхситини униңдики икки айəт билəн йəкүнлəшкə болиду: —

«**Мəн гəрчə пат арида йениңға йетип беришни арзу қилсамму, йəнила бу хəтни яздим; мабада мəн һаял болуп қалсам, хəттин Худаниң аилиси арисида өзəңни қандақ тутуш керəклигини билисəн. Бу аилə болса мəңгү һаят Худаниң жамаити, һəқиқəтниң түврүги вə тəглигидур**» (3:15)

Бүгүнки күндə Худаниң даналиғида қоллиримизда Инжилда шундақ бир хəтниң (һəмдə униңға охшап кетидиған «Титусқа») барлиғиға миннəтдар болушимизға тоғра келиду; чүнки биз униңдин жамаəтлəрниң əмəлий ишлирини қандақ бир тəрəп қилиш керəклиги һəм жамаəтлəргə мəсъул болғанлар өзлирини Худа алдида қандақ тутуши керəклиги тоғрилиқ үгинимиз (жуқурики айəтни көрүң). Биз бу тоғрилиқ вə башқа бəзи қизиқ йəрлири үстидə «қошумчə сөз»имиздə тохтилимиз.

Йəнə бир иш, Павлус Тимотийниң Муқəддəс Роһтин алаһидə бир роһий илтипатни қобул қилғанлиғини тилға алиду (бу илтипатлар тоғрилиқ «1Кор.» 12-14-бапларни көрүң). Павлус бу хетидə бизгə бу илтипатниң дəл немə екəнлигини демəйду, амма шу илтипатни хуш хəвəрни ишəнмигəнлəргə жакалап йəткүзүш билəн мунасивити бар еди, дəп қараймиз («2Тим.» 4:5ни көрүң). Павлусниң Тимотийни риғбəтлəндүридиған сөзлиридин қариғанда, Тимотий өзи интайин юваш, жимиғур («2Тим.» 1:7-8, 2:1) вə тени ажиз, ағриқчан яш адəм еди (4:23). Худаниң Тимотийдəк шундақ ажиз бир бəндини жамаəтни риғбəтлəндүрүш вə өзиниң хуш хəвирини жакалаштəк бүйүк, шəрəплик вəзипилəргə талливалғанлиғидин һəммимиз тəсəлли-риғбəт алсақ болиду. Худа биз арқилиқ өз ишлирини қилғинида өзимизниң чəклик талант вə қабилийəтлиримиз билəн чəклəнмəйду, əксичə ажизлиғимиз вə чəкликлигимиз дайим Униң Өзиниң күч-қудритини дəл көрситишигə пурсəт вə шараит яритип бериду («2Кор.» 1:25-30, «2Кор.» 12:7-10, 13:4).

Мəзмунлар: —

1. Салам (1:1-2)
2. Натоғра тəлимлəргə рəддийə бериш (1:3-20)
3. Дуа қилиш вə ибадəт тəртиви (2-бап)
4. Йетəкчилəр вə хизмəткарларға қоюлған тəлəплəр (3-бап)
5. Тимотийниң вə етиқатчиларниң мəсъулийити (4-6-баплар)

••••••••

Тимотийға «1»

Расул Павлус Тимотийға язған биринчи мәктуп
Салам

1 [1] Қутқазғучимиз Худаниң вә үмүтүмиз Мәсиһ Әйсаниң әмри билән Әйса Мәсиһниң
расули қилип тайинланған мәнки Павлустин [2] етиқат йолидики өзәмниң садиқ
оғлум болған Тимотийға салам. ХудаАтимиз вә Рәббимиз Мәсиһ Әйсадин саңа меһри-
шәпқәт, рәһимдиллик вә хатирҗәмлик болғай!

Сахта тәлимләрни тосуш

[3] Македонийә өлкисигә барғанда, сәндин өтүнгинимдәк шуни йәнә өтүнимәнки, шу
йәрдики бәзи кишиләргә бидәт тәлимләрни үгәтмәңлар дәп тапилишиң үчүн сән да-
вамлиқ Әфәсус шәһиридә қалғин; [4] уларниң әпсаниләр вә айиғи йоқ нәсәпнамиләргә
бәнд болмаслиғини тапилиғин; булар Худаниң етиқат арқилиқла әмәлгә ашурулидиған
Өз өйигә болған планини илгири сүрмәйду, бәлки пәқәт бемәна талаш-тартишларни
кәлтүрүп чиқириду, халас.
[5] Әндиликтә бизгә тапиланған тәлимниң муддиаси сап қәлб, пак виждан вә сахтилиқсиз
етиқаттин келип чиқидиған меһир-муһәббәттин ибарәттур. [6] Бу ишларда бәзи кишиләр
чәтнәп, бемәна гәпләрни қилишқа бурулуп кәтти. [7] Уларниң Тәврат қанунининң өлимаси
болғуси бар; бирақ улар өзлириниң немә дәватқанлиғини яки өзлириниң һәдәп қәйт
қиливатқан сөзлириниң немә екәнлигини чүшәнмәйду.
[8] Әнди бизгә мәлумки, әгәр кишиләр Тәврат қанунини әйни муддиасида қолланса, у пай-
дилиқтур. [9] Чүнки биз йәнә шуни билимизки, Тәврат қануни һәққаний адәмләр үчүн
түзүлгән әмәс, бәлки қанунға хилаплиқ қилғучилар вә бойни қаттиқлар үчүн, ихлассиз-
лар вә гунакарлар үчүн, ипласлар вә күпүрлүк қилғучилар үчүн, атисини өлтүргүчиләр
вә анисини өлтүргүчиләр үчүн, қатиллар, [10] бузуқлуқ қилғучилар, бәччивазлар, адәм-
ләрни қуллуққа булиғучилар, ялғанчилар, қәсәмхорлар үчүн вә яки сағлам тәлимләр-
гә зит болған башқа һәр қандақ қилмишларда болғанлар үчүн түзүлгән. [11] Бу тәлимләр
тәшәккүр-мубарәккә лайиқ Болғучи Худаниң маңа аманәт қилған шан-шәривини аян
қилған хуш хәвәргә асасланған.

1:1 Рос. 9:15; Кол. 1:27.
1:2 Рос. 16:1; 1Кор. 4:17; Гал. 1:3; 1Тес. 3:2; 1Пет. 1:2.
1:3 Рос. 20:1.
1:4 **«айиғи йоқ нәсәпнамиләр»** — Йәһудий хәлқи һәрдайим өзиниң Тәвраттики улуқ бир «роһий әрбаб»ниң мәлум бир әвлади, Грекләр болса өзиниң мәлум бир «илаһий адәм»ниң әвлади екәнлигини испатлимақчи еди. **«Булар Худаниң етиқат арқилиқла әмәлгә ашурулидиған Өз өйигә болған планини илгири сүрмәйду»** — «*(Худаниң)*... Өз өйигә болған *(ниҗатлиқ)* плани» грек тилида «Худаниң өйидики қанун-орунлаштурушлири» дегән ибарә билән ипадилиниду.
1:4 1Тим. 4:7; 6:4, 20; 2Тим. 2:16; Тит. 1:14; 3:9.
1:5 Рим. 13:8; Гал. 5:14.
1:8 **«әгәр кишиләр Тәврат қанунини әйни муддиасида қолланса, у пайдилиқтур»** — «әйни муддиасида» грек тилида «қанунлуқ йолда қолланса».
1:8 Рим. 7:12.
1:9 Гал. 5:23.
1:10 **«Тәврат қануни... сағлам тәлимләргә зит болған башқа һәр қандақ қилмишларда болғанлар үчүн түзүлгән»** — «сағлам тәлим» — бу Павлусниң көп ишлитидиған ибариси. Худадин кәлгән тәлим уни қобул қилғанларда сағлам роһий һаятни һасил қилиду вә қуввәтләйду.
1:11 **«бу тәлимләр тәшәккүр-мубарәккә лайиқ болғучи Худаниң маңа аманәт қилған шан-шәривини аян қилған хуш хәвәргә асасланған»** — «бу тәлимләр» *(«сағлам тәлим»)* Тәврат қанунининң һәқиқий әһмийитини, униң «өз муддиасида қоллинидиған» яки «қанунлуқ йолда қоллинилидиған» мәзмунини өз ичигә алиду *(8-айәт)*.
1:11 1Тес. 2:4; 1Тим. 6:15.

Павлус өзи Худаниң рәһимдиллигини көрсәткүчи җанлиқ мисалдур

12 Маңа күч-қудрәт бәргән, мени ишәшлик дәп қарап, Өз хизмитигә тайинлиған Рәб-
бимиз Мәсиһ Әйсаға тәшәккүр ейтимәнки, 13 У мени тайинлиди! — бурун күпүрлүк вә
зиянкәшлик қилғучи, залим бир адәм болсамму, маңа рәһим көрситилди; чүнки мән
бу ишларни наданлиқ вә етиқатсизлиқтин қилған едим. 14 Һалбуки, Рәббимизниң маңа
көрсәткән меһри-шәпқити зиядилишип, Мәсиһ Әйсада болған етиқат вә меһир-муһәб-
бәт вуҗудумға елип кирилиши билән ешип ташти. 15-16 Мошу сөз ишәшлик вә һәр адәм
уни қобул қилиши тегишликтур — «Мәсиһ Әйса гунакарларни қутқузуш үчүн дунияға
кәлди!». Мән гунакарлар ичидики әң әшәддийисидурмән! Лекин дәл шу сәвәптин Мәсиһ
Әйсаниң әң әшәддий гунакар болған мени, кейин Өзигә етиқат қилип, мәңгүлүк һаятқа
еришидиғанларға мисал қилип мәндә Өзиниң барлиқ сәвир-тақитини аян қилиши үчүн,
маңа рәһим-шәпқәт көрситилгәндур. 17 Әнди мәңгүлүк Падишаға, йәни өлмәйдиған вә
көз билән көргили болмайдиған, бирдин-бир Худаға әбәдил-әбәткичә һөрмәт-иззәт вә
шан-шәрәп болғай! Амин!
18-19 Әй, оғлум Тимотий, бурун сән тоғрилиқ ейтилған бешарәтлик вәһийләргә асасән бу
буйруқни саңа тапшуримән. Бу вәһийләрни қурал қилип, етиқатта вә пак виҗданиңда
чиң туруп, гөзәл уруш қилғайсән. Бәзиләр виҗданида пак туруштин чәтнәп кәтти,
нәтиҗидә уларниң етиқади худди хада ташқа урулуп ғәриқ болған кемидәк вәйран бол-
ди. 20 Хуменеус вә Искәндәрләр мана шундақ кишиләрдиндур. Уларни күпүрлүк қил-
маслиқни үгәнсун дәп, Шәйтанниң илкигә тапшурдум.

Җамаәтниң биринчи вәзиписи

2 1 Мән һәммидин авал, етиқатчиларға пүткүл инсанлар үчүн Худадин тиләкләр
тилишини, дуа-тилавәт қилишини, башқилар үчүн мураҗиәт қилишини вә
тәшәккүрләр ейтишини, 2 болупму падишалар вә барлиқ әмәлдарлар үчүн дуа-тилавәт
қилишини җекиләймән. Шундақ қилғанда, биз толуқ ихласмәнлик вә салмақлиқ билән

1:13 **«У мени тайинлиди! — бурун күпүрлүк вә зиянкәшлик қилғучи, залим бир адәм болсамму...»** — «күпүрлүк қилғучи» — униң күпүрлүги беваситә Худаға қаритилған әмәс *(чүнки у «ихласмән Йәһудий» еди)*, бәлки Худа әвәткән Қутқазғучи Мәсиһгә вә Униңға әгәшкәнләргә қаритилған. «Зиянкәшлик қилғучи» — Мәсиһгә әгәшкәнләргә зиянкәшлик қилғучи. **«чүнки мән бу ишларни наданлиқ вә етиқатсизлиқтин қилған едим»** — «етиқатсизлиқ» Худаниң Әйса Мәсиһдә болған ниҗат йолиға болған етиқатсизлиқтур.

1:13 Юһ. 9:39,41; Рос. 3:17; 8:3; 9:1; 22:4; 26:9; 1Кор. 15:9; Гал. 1:13.

1:15-16 **«Мошу сөз ишәшлик вә һәр адәм уни қобул қилиши тегишликтур — «Мәсиһ Әйса гунакарларни қутқузуш үчүн дунияға кәлди!». Мән гунакарлар ичидики әң әшәддийисидурмән! Лекин дәл шу сәвәптин Мәсиһ Әйсаниң әң әшәддий гунакар болған мени, кейин Өзигә етиқат қилип, мәңгүлүк һаятқа еришидиғанларға мисал қилип мәндә Өзиниң барлиқ сәвир-тақитини аян қилиши үчүн, маңа рәһим-шәпқәт көрситилгәндур»** — бу зор әһмийәтлик айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң.

1:15-16 Мат. 9:13; Мар. 2:17; Луқа 5:32; 19:10; 1Юһа. 3:5.

1:17 **«мәңгүлүк Падиша»** — грек тилида «барлиқ заманларниң Падишаси». **«бирдин-бир Худаға әбәдил-әбәткичә ... шан-шәрәп болғай!»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «бирдин-бир дана Худаға әбәдил-әбәткичә ... шан-шәрәп болғай!» дейилиду.

1:18-19 **«бу вәһийләрни қурал қилип, етиқатта вә пак виҗданиңда чиң туруп, гөзәл уруш қилғайсән»** — «гөзәл уруш қилғайсән» — әт егилири билән әмәс, әлвәттә, роһий күрәштур. Кейинки 6:12-айәттә тилға елинған «гөзәл күрәш»ни вә у тоғрисидики «қошумчә сөз»ни көрүң.

1:18-19 1Тим. 6:12; 1Тим. 3:9.

1:20 **«Уларни күпүрлүк қилмаслиқни үгәнсун дәп, Шәйтанниң илкигә тапшурдум»** — «Шәйтанниң илкигә тапшурулуш» болса, етиқат йолидин хелала чәтнигән кишиләрни өз гуналирини тонусун дәп, җамаәт ишләтсә болидиған еғир бир тәдбирдур. Униңда шундақ кишиләр җамаәттики барди-кәлдидин чиқирилипла қалмай, бәлким кесәл болуп қелиши яки балаю-апәткә учриши мүмкин. Бу иш тоғрилиқ йәнә «1Кор.» 5-бап, изаһатлири вә шу мәктуптики «қошумчә сөз»ни көрүң.

1:20 1Кор. 5:5; 2Тим. 2:17; 4:14.

тинич вә аман-есән һаят кәчүрәләймиз. [3] Бундақ дуа-тилавәт қилиш гөзәл иштур,
Қутқазғучимиз Худани хурсән қилиду.[4] Чүнки У пүткүл инсанниң қутқузулуши вә
уларниң һәқиқәтни тонуп йетишини халайду. [5] Чүнки бирла Худа бардур, Худа билән
инсанлар арисида бир келиштүргүчиму бар, У болсиму Өзи инсан болуп кәлгән Мәсиһ
Әйсадур. [6] У барлиқ инсанларни һөр қилиш үчүн Өзини қурбан қилип бәдәл төлиди;
шундақ қилип бекитилгән вақит-саитидә Худаниң нижатиға гувалиқ берилди.
[7] Мән бу гувалиқни йәткүзүш үчүн җакарчи вә расул болушқа тайинлинип (мениң бу
сөзлиримниң һәммиси раст, мән ялған гәп қилмидим), ят әлликләргә етиқат вә һәқиқәт
йолида үгәткүчи болуп тикләндим. [8] Шуңа, мән шуни халаймәнки, әрләр қәйәрдә
болсун, дуаға җәм болғанда ғәзәпсиз вә дәталашсиз һалда, һалал әмәллик қоллирини
көтирип дуа қилсун.
[9] Охшаш йолда аялларму мувапиқ кийинип, өзлирини ар-номус вә салмақлиқ билән
пәрдаз қилсун. Уларниң өзлирини пәрдазлаш, чачлирини алаһидә ясаш вә алтун, үн-
чә-мәрвайит вә есил қиммәт кийим-кечәкләр билән әмәс, [10] бәлки гөзәл әмәллири
билән пәрдазлишини халаймән. Бу, Худа йолида тәқвадар болай дегән аялларға яри-
шиду. [11] Җамаәт сорунлирида, аяллар тинич олтирип, толуқ итаәтмәнлик билән тәлим
алсун. [12] Лекин аялларниң әрләргә тәлим бериши яки улар үстидин һөкүм сүрүшигә
йол қоймаймән. Әксичә, улар тинич болсун. [13] Чүнки авал Адәм ата, кейин Һава ана
яритилған. [14] Авал алдинип аздурулғанму Адәм ата әмәс, бәлки Һава ана еди. У толиму
алданғанлиғидин уларниң итаәтсизлигигә чүшүп қалған еди. [15] Лекин аяллар етиқат-
та, меһир-муһәббәт вә пак-муқәддәсликтә салмақлиқ билән туридиғанла болса, улар
туғутта сақ-саламәт қутулиду.

2:2 Йәр. 29:7.
2:4 Әз. 18:23; 2Пет. 3:9.
2:5 **«Чүнки бирла Худа бардур»** — яки «чүнки Худа бирдур» — «Қан.» 6:4 (*«Пәрвәрдигар Худайимиз, Пәрвәрдигар бир бирликтур»*) вә изаһатни көрүң.
2:5 Юһ. 17:3; Рим. 3:30; Гал. 3:19; Ибр. 9:15.
2:6 **«У Мәсиһ барлиқ инсанларни һөр қилиш үчүн Өзини қурбан қилип бәдәл төлиди»** — бу «һөр қилиш» гунаниң вә Шәйтанниң илкидин. **«шундақ қилип бекитилгән вақит-саитидә Худаниң нижатиға гувалиқ берилди»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «Бу улуқ ишқа *(йәни Мәсиһниң өлүми вә тирилиши)* бекитилгән вақти-саитидә гувалиқ берилди». Лекин бизниңчә Әйсаниң өлүминиң өзи шу «гувалиқ»тур — демәк, Әйсаниң қурбанлиғи Худаниң чәксиз муһәббәт вә нижатлиқ плани тоғрилиқ бәлгүләнгән вақтида ашкариланди.
2:6 Мат. 20:28; Әф. 1:7; Кол. 1:14.
2:7 Рос. 9:15; 13:2; 22:21; Рим. 1:9; 9:1; Гал. 1:16; 2:8; Әф. 3:8; 2Тим. 1:11.
2:8 Зәб. 133:1-2; Юһ. 4:21.
2:9 Тит. 2:3; 1Пет. 3:3.
2:11 **«Җамаәт сорунлирида, аяллар тинич олтирип, толуқ итаәтмәнлик билән тәлим алсун»** — Йәһудийларниң әнъәнилири бойичә аял кишиләр Худаниң сөзлирини үгәнмәслик керәк еди, шуңа расулниң бу сөзи чоң бир йеңилиқ еди.
2:12 **«Лекин аялларниң әрләргә тәлим бериши яки улар үстидин һөкүм сүрүшигә йол қоймаймән»** — бу тәлим тоғрилиқ, шундақла ача-сиңилларға ата қилинған илтипатлар тоғрилиқ «1Кор.» 14:34-35 вә «Коринтлиқлар *(1)*»дики «қошумчә сөз»имизниму көрүң.
2:12 Яр. 3:16; 1Кор. 14:34; Әф. 5:24.
2:13 Яр. 1:27; 2:22.
2:14 Яр. 3:6.
2:15 **«Лекин аяллар етиқатта, меһир-муһәббәт вә пак-муқәддәсликтә салмақлиқ билән туридиғанла болса, улар туғутта сақ-саламәт қутулиду»** — демәк, «Аяллар Худаниң ләнитигә учриғанлиқтин туғути қийин вә хәтәрлик болсиму, униңдин сақ-саламәт өтүп кетиду».
–Бу 14-15-айәтни: «Аяллар әрләргә тәлим бериш, әрләр үстигә һөкүм сүрүштә әмәс, бәлки бала туғуш вә уни беқиш җәриянида, етиқат арқилиқ еришидиған қутқузулуштин бәһримән болалайду» дегән башқа бир мәнада чүшинишкиму болиду. Айәтниң: «Бирақ аяллар Һава аниниң нәслидин туғулған Әйса Мәсиһ арқилиқ қутқузулиду» дегән йәнә бир чүшәнчиси әйни тексткә анчә йеқин кәлмәйду, дәп қараймиз.

Җамаәтниң йетәкчилири

3 1 «Әгәр бириси җамаәткә йетәкчи болушқа интилсә, у гөзәл бир вәзипини арзу қилған
болиду» дегән бу сөз һәқтур. 2 Әнди йетәкчи болса әйипсиз, бир хотунлуқ, салмақ,
пәмлик, әдәплик, меһмандост, Худа тоғрисида тәлим берәләйдиған болуши, 3 шундақла
һарақкәш вә зораван болмаслиғи, мулайим болуши, сәпра, нәпсанийәтчи болмаслиғи,
4 әз аилисини яхши башқуралайдиған болуши, толиму салапәтлик билән пәрзәнтлирини
ата-анисиға бойсунидиған қилип тәрбийиләләйдиған киши болуши керәк. 5 Чүнки
бириси өз аилисини башқурушни билмисә, у Худаниң җамаитидин қандақму хәвәр
алалисун? 6 Йетәкчи йеңи етиқатчилардин болмисун; ундақ болса, у тәкәббурлишип
кетиши мүмкин, шуниңдәк Шәйтанниң әйивигә кирип, у учриған һөкүмгә чүшиду. 7 У
җамаәтниң сиртидикиләр тәрипидинму убдан тәриплинидиған болуши керәк; шундақ
болғанда, у башқиларниң қарилишиға учримайду, Шәйтанниң қилтиғиға чүшмәйду.

Җамаәтниң хизмәткарлири

8 Худди йетәкчиләргә охшаш, җамаәтниң хизмәткарлириму салмақ, икки хил гәп қил-
майдиған, һарақ-шарапқа берилмәйдиған, нәпсанийәтчи болмиған кишиләрдин болу-
ши, 9 пак виҗдани билән етиқатниң сирини чиң тутидиған болуши лазим. 10 Бундақ
адәмләрниму алди билән синап көрүп, әйип тәрәплири болмиса, андин хизмәт вәзипи-
сигә қоюшқа болиду. 11 Шуниңдәк, бу хизмәткарларниң аяллириму тәмкин, питнә-па-

---

3:1 **«Әгәр бириси җамаәткә йетәкчи болушқа интилсә, у гөзәл бир вәзипини арзу қилған болиду»** — «йетәкчи»ләр тоғрилиқ «Филиппийиликларға»дики «қошумчи сөз», «йетәкчиләр вә хизмәткарлар» дегән сөзлиримизни көрүң. «Ақсақал» вә «йетәкчи» әмәлийәттә бир гәптур.

3:2 **«Әнди йетәкчи болса әйипсиз, бир хотунлуқ, салмақ, пәмлик, әдәплик, меһмандост, Худа тоғрисида тәлим берәләйдиған болуши... керәк»** — «бир хотунлуқ», бәлким «өз аялиға садиқ» дегән мәнада. Буниң тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң.

3:2 2Тим. 2:24; Тит. 1:6.

3:3 **«... шундақла һарақкәш вә зораван болмаслиғи, мулайим болуши, сәпра, нәпсанийәтчи болмаслиғи... керәк»** — «нәпсанийәтчи» грек тилида «өзини булғайдиған нәпсанийәтчиликкә берилгән» дегән бир сөз билән ипадилиниду. Бу сөзгә қариғанда, пул вә мал-дунияни қоғлишиш инсанни һарам қилип булғайду. Бу тема тоғрисида йәнә «Луқа» 16:9-11 вә шу айәтләрдики изаһатларни вә «Луқа»дики «қошумчә сөз»имиздики 16-бап тоғрилиқ «наһәқ дунияға тәвә болған мал-дуния» дегән мәзмунни көрүң.

3:4 **«өз аилисини яхши башқуралайдиған болуши, толиму салапәтлик билән пәрзәнтлирини ата-анисиға бойсунидиған қилип тәрбийиләләйдиған киши болуши керәк»** — «толиму салапәтлик билән... тәрбийиләләйдиған» дегәнлик ибарә терикмәй балилирини тәрбийиләйдиғанлигини билдүриду. Айәтниң башқа бирхил тәрҗимиси: «пәрзәнтлирини өз ата-анисиға толуқ һөрмәт билән бойсунидиған қилип тәрбийиләләйдиған киши болуши керәк».

3:6 **«Йетәкчи йеңи етиқатчилардин болмисун; ундақ болса, у тәкәббурлишип кетиши мүмкин, шуниңдәк Шәйтанниң әйивигә кирип, у учриған һөкүмгә чүшиду»** — «Шәйтанниң әйивигә кириш» бәлким Шәйтанниң әслидики гунайи, йәни тәкәббурлишип кәткинини *(шундақла Худаниң җазасиға учриғанлиғини вә кәлгүсидиму учрайдиғанлиғини)* көрситиду.

3:7 **«У җамаәтниң сиртидикиләр тәрипидинму убдан тәриплинидиған болуши керәк; шундақ болғанда, у башқиларниң қарилишиға учримайду, Шәйтанниң қилтиғиға чүшмәйду»** — «Шәйтанниң қилтиғи» немини көрситиду? Йетәкчиләрдә әйиплинәрлик йери болса *(һәтта йошурун болсиму)*, шундақла «сирттикиләр» уни әйипләйдиған болса у бәлким у өзини ақлаш үчүн яки ишлирини йошуруш үчүн ялған гәп қилиши мүмкин. Ундақта у дәрһал Шәйтанниң илкидә болиду. Җамаәттикиләр тәрипидинму убдан «тәриплиниши» керәк, әлвәттә.

3:8 **«Худди йетәкчиләргә охшаш, җамаәтниң хизмәткарлириму салмақ, икки хил гәп қилмайдиған ... кишиләрдин болуши... керәк»** — хизмәткарлар җамаәтниң йетәкчилириниң ярдәмчиси болуп, улар һәр хил әмәлий ишларға мәсъул кишиләрдур. Йәнә «Филиппийиликларға»дики «қошумчә сөз»имиздики «йетәкчиләр вә хизмәткарлар» дегән мәзмунни көрүң. **«нәпсанийәтчи болмиған кишиләрдин болуши ... керәк»** — «нәпсанийәтчи» — 3-айәтни көрүң.

3:8 Рос. 6:3.

3:9 **«пак виҗдани билән етиқатниң сирини чиң тутидиған болуши лазим»** — «етиқаниң сири»: оқурмәнләрниң есидә барки, Инҗилдики «сирлар» болса Худа әслидә йошуруп кәлгән, Инҗил дәвридә Өз җамаитигә ашкарилиған чоңқур һәқиқәтләрни көрситиду. «Римлиқларға»дики «кириш сөзләр»ни көрүң.

3:9 1Тим. 1:19.

сат қилмайдиған, салмақ вә һәр қандақ иштa ишәшлик болғанлардин болуши лазим.
[12] Хизмәткарлар бир хотунлуқ, өз пәрзәнтлири вә аилисини яхши башқуридиған ки-
шиләрдин болсун. [13] Хизмәткарниң вәзиписини убдан орунғанлар өзи үчүн яхши нам-а-
таққа сазавәр болиду вә Мәсиһ Әйсада болған етиқатта зор җүръәт-ишәшкә еришиду.

Мәсиһ болған сир

[14] Мән гәрчә пат арида йениңға йетип беришни арзу қилсамму, йәнила бу хәтни яздим;
[15] Мабада мән һаял болуп қалсам, хәттин Худаниң аилиси арисида өзәңни қандақ тутуш
керәклигини билисән. Бу аилә болса тирик Худаниң җамаити, һәқиқәтниң түврүги вә тәг-
лигидур. [16] Һәммәйлән етирап қилмай туралмайдуки, ихласмәнликниң сири бүйүктур: —
«Өзи инсан тенидә аян болди,
Роһ Униң һәққанийлиғини испатлиди,
Пәриштиләргә у көрүнди,
Униң хәвири пүткүл әлләргә җакаланди,
Җаһанда Униңға иман кәлтүрүлди,
У шан-шәрәп ичидә әршкә көтирилди».

4 [1] Әнди Роһ шуни алаһидә ейтидуки, ахир заманларда бәзиләр етиқаттин йенип,
алдамчи роһларға вә җинларниң тәлимлиригә берилип әгишиду. [2] Бундақ тәлим
бәргүчиләр сахтилиқта ялғанчилиқ қилип, худди дағмаллап көйдүрүвәткәндәк өз
виҗданини йоқитип қойған; [3] улар никаһлинишни вә бәзи йемәкликләрни истемал
қилишни мәнъий қилиду. Амма улар мәнъий қилидиған йемәкликләрни Худа Өзигә
етиқат қилған һәм һәқиқәтни билгәнләрниң тәшәккүр ейтип қобул қилиши үчүн
яратқан еди. [4] Чүнки Худа яратқан һәммә нәрсә яхшидур, улар тәшәккүр билән қобул

3:11 **«шуниңдәк, бу хизмәткарларниң аяллириму тәмкин, ... һәр қандақ иштa ишәшлик болғанлардин болуши лазим»** — «хизмәткарларниң аяллириму» яки «аял хизмәткарлириму...». «Рим.» 16:1ни көрүң.
3:12 **«Хизмәткарлар бир хотунлуқ, өз пәрзәнтлири вә аилисини яхши башқуридиған кишиләрдин болсун»** — «бир хотунлуқ» дегәнлик *(яки «бир аялниңла ери»)* бәлким «өз аялиға садиқ» деган мәнада. Буниң тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң.
3:13 **«яхши нам-атаққа сазавәр болиду вә Мәсиһ Әйсада болған етиқатта зор җүръәт-ишәшкә еришиду»** — «Рос.» 6-8-бапта баян қилинған «хизмәткар» болған Истифан вә Филип буниңға икки убдан мисалдур.
3:13 Мат. 25:21.
3:15 **«Мабада мән һаял болуп қалсам, хәттин Худаниң аилиси арисида өзәңни қандақ тутуш керәклигини билисән»** — «Худаниң аилиси»: — оқурмәнләрниң есидә барки, ибраний тилида вә грек тилида *(уйғур тилиға охшаш)* «өй» вә «аилә» бирла сөз билән ипадилиниду. Худаниң «өйи» униң аилиси, йәни униң «тирик ибадәтханиси», «тирик өйи»дур. «1Пет.» 2:4-8ниму көрүң.
3:16 **«ихласмәнликниң сири бүйүктур»** — «ихласмәнликниң сири»ниң үч мәнаси болуши мүмкин: — *(1)* Әйса Мәсиһниң өзидә ихласмәнликниң мужәссәмләштүрүлүши, биз инсанларға «ихласмәнлик»ниң немә екәнлиги аян қиди; *(2)* «ихласмәнликни *(инсанларға)* елип келидиған сир» *(3)* «ихласмәнләргә *(йәни Худаниң мөмин бәндилиригә)* тапшурулған сир» — демәк, бизниң етиқадимиз. Бизниңчә Павлусниң көрсәткәнлири 1- вә 2-мәнада. Шүбһисизки, бу сир дәл Әйса Мәсиһ Өзидур.
–**«Өзи инсан тенидә аян болди»** — бәзи қедимки көчүрмиләрдә «Худа инсан тенидә аян болди» дейилиду. **«Өзи инсан тенидә аян болди, Роһ Униң һәққанийлиғини испатлиди...»** — «Роһ» Муқәддәс Роһ, Худаниң Роһи.
3:16 Мар. 16:19; Лука 9:51; Юһ. 1:14; Рос. 1:2; Әф. 3:5, 6.
4:1 **«Әнди Роһ шуни алаһидә ейтидуки,... »** — «Роһ» — Муқәддәс Роһ, Худаниң роһи. **«алдамчи роһларға вә җинларниң тәлимлиригә берилип әгишиду»** — «алдамчи роһлар» вә «җинлар» бир гәптур.
4:1 Мат. 24:23; 2Тес. 2:3; 2Тим. 3:1; 2Пет. 3:3; Йәһ. 18.
4:2 **«... худди дағмаллап көйдүрүвәткәндәк өз виҗданини йоқитип қойған»** — бәзи алимлар бу сөзни: «Шәйтан уларниң виҗданлирини «мениңки» дәп дағмаллап қойған» дегәндәк чүшиниду.
4:3 **«улар никаһлинишни вә бәзи йемәкликләрни истемал қилишни мәнъий қилиду. Амма улар мәнъий қилидиған йемәкликләрни Худа Өзигә етиқат қилған һәм һәқиқәтни билгәнләрниң тәшәккүр ейтип қобул қилиши үчүн яратқан еди»** — бу айәт тоғрилиқ биз «қошумчә сөз»имиздә қисқичә тохтилимиз.
4:3 Яр. 1:29; 9:3; Рим. 14:6; 1Кор. 10:30.

қилинса, уларниң һеч қайсисини чәкләп рәт қилишқа болмайду. [5] Чүнки улар Худаниң
сөз-калами вә инсанларниң дуаси билән һалал қилиниду.

Әйса Мәсиһниң яхши хизмәткари

[6] Бу несиһәтләрни қериндашларниң сәмигә салсаң, Мәсиһ Әйсаниң яхши хизмәткари
болған болисән. Шундақла, өзәңниң әстайидил әгәшкән етиқаттики вә сағлам тәлим-
ләрдики сөзләр билән қувәтләндүрүлгәнлигиң аян болиду. [7] Амма ихлассизларниң вә
момайларниң әпсанилирини чәткә қеқип, өзәңни ихласмәнлик йолида чиниқтуруп йе-
тиштүргин. [8] Чүнки «Бәдәнни чиниқтурушниң азрақ пайдиси бар, лекин ихласмәнлик-
тә интилишниң һәртәрәплик пайдиси бар; у һазирқи вә кәлгүси һаят үчүн бәхит елип
келиду». [9] — бу сөз һәқтур вә уни қобул қилишқа пүтүнләй әрзийду. [10] Әмәлийәттә биз
буниң үчүн җапалиқ әҗир сиңдүрүватимиз вә хар қилиниватимиз. Чүнки үмүтүмизни
пүткүл инсанларниң, болупму етиқат қилғучиларниң Қутқазғучиси — мәңгү һаят Ху-
даға бағлидуқ.
[11] Бу ишларни җамаәткә тохтимай тапилиғин вә үгәткин. [12] Һеч кимниң сениң
яшлиғиңға сәл қаришиға йол қоймa; бәлки сөзлириңдә, әмәллириңдә, меһир-муһәб-
бәт, етиқат вә паклиқта етиқатчиларға нәмунә бол. [13] Мән йениңға барғичә, өзәңни
җамаәткә муқәддәс язмиларни оқуп бериш, жекиләш вә тәлим беришкә беғишлиғин.
[14] Җамаитиңниң ақсақаллири қоллирини учаңға қойғанда, Худаниң вәһийиси арқилиқ
саңа ата қилиниши билән сәндә болған илтипатқа бепәрвалиқ қилма. [15] Бу ишларға бе-
рилип, өзәңни уларға толуқ атиғин. Шуниң билән сениң алға басқанлиғиң һәммәйләнгә
аян болиду. [16] Өзәңгә вә бәргән тәлимиңгә изчил көңүл қойғин. Чүнки шундақ қилғанда
өзәңниму вә саңа қулақ салғанларниму қутқузисән.

4:4 **«Чүнки Худа яратқан һәммә нәрсә яхшидур, улар тәшәккүр билән қобул қилинса, уларниң һеч қайсисини чәкләп рәт қилишқа болмайду»** — бу сөз пәқәт барлиқ йемәкликләрни әмәс, йәнә у жуқурида тилға алған никаһда болған әр-аяллиқ җинсий мунасивәтни өз ичигә алиду.
4:4 Яр. 1:31; Рос. 10:15; Рим. 14:14.
4:5 **«Чүнки улар Худаниң сөз-калами вә инсанларниң дуаси билән һалал қилиниду»** — грек тилида «инсанларниң дуаси» дегән алаһидә сөз болуп «шу дуалар Худа билән йеқин алақә-мунасивәттә болиду» дегән мәнании пуритип бериду.
4:6 2Тим. 1:5; 3:14,15.
4:7 **«... өзәңни ихласмәнлик йолида чиниқтуруп йетиштүргин»** — «чиниқтуруп йетиштүргин» дегини грек тилида «гимнастика» *(«тән һәрикити»)* билән мунасивәтлик сөз.
4:7 1Тим. 1:4; 6:20; 2Тим. 2:16; Тит. 1:14; 3:9.
4:8 Кол. 2:23.
4:10 **«Әмәлийәттә биз буниң үчүн җапалиқ әҗир сиңдүрүватимиз вә хар қилиниватимиз»** — «хар қилиниватимиз» бәзи кона көчүрмиләрдә «күрәш қиливатимиз» дейилиду. **«чүнки үмүтүмизни пүткүл инсанларниң, болупму етиқат қилғучиларниң Қутқазғучиси — мәңгү һаят Худаға бағлидуқ»** — «пүткүл инсанларниң, болупму етиқат қилғучиларниң Қутқазғучиси» дегән ибаридә «инсанларниң Қутқазғучиси» дегәнлик бәлким «һәр адәмни сақлиғучи» дегән омумий мәнада ишлитилиду.
4:12 **«һеч кимниң сениң яшлиғиңға сәл қаришиға йол қоймa»** — Тимотий бәлким оттуз нәччә яшқа киргән. Лекин грек мәдәнийитидә қириқ яшқа киргән оғул балилар техи «яш» «жигит» дәп һесаплиниду.
4:12 Тит. 2:7,15; 1Пет. 5:3.
4:13 **«өзәңни җамаәткә муқәддәс язмиларни оқуп бериш, жекиләш вә тәлим беришкә беғишлиғин»** — «муқәддәс язмиларни оқуп бериш» тоғрилиқ: — шу вақитларда аз санлиқ кишиләр оқуялайтти вә техиму аз кишиләр муқәддәс китаптики бирәр қисимларға егә болушқа муйәссәр еди.
4:14 **«Җамаитиңниң ақсақаллири қоллирини учаңға қойғанда, Худаниң вәһийиси арқилиқ саңа ата қилиниши билән сәндә болған илтипатқа бепәрвалиқ қилма»** — җамаәтниң ақсақаллириниң етиқатчини бирәр вәзипигә тайинлиғандә, қоллирини униң учисиға қоюп туруп дуа қилиши Инжилдики башқа йәрләрдиму көрүниду.
–«Илтипат» мошу йәрдә Муқәддәс Роһ ата қилған мәлум бир алаһидә қабилийәтни көрситиду. Бундақ қабилийәтләрниң бәзилири тоғрилиқ «1Кор.» 12-, 14-бапни көрүң. «Қошумчә сөз»имиздә Тимотийға тапшурулған илтипат тоғрилиқ сөзләймиз.
4:14 Рос. 6:6; 8:17; 13:3; 19:6; 1Тим. 5:22; 2Тим. 1:6.

Жамаәттики бәзи әмәлий ишлар

5 1 Яшанған әрләрни әйиплигәндә қаттиқ сөзлимигин, бәлки уларға атаң сүпитидә
несиһәт бәргин. Шуниңдәк, жигитләргә қериндашлириң сүпитидә сөзлигин.
2 Яшанған аялларға анаң сүпитидә, яш аялларға ача-сиңиллириң сүпитидә һәр ишта
пак қәлб билән муамилә қилғин. 3 Һәқиқий тул аялларни һөрмәтләп, уларниң һалидин
хәвәр ал. 4 Лекин, тул аялларниң пәрзәнтлири яки нәврилири болса, улар алди билән
өз аилисигә нисбәтән ихласмәнликни үгинип, өз ата-анисиниң әҗрини яндурсун;
чүнки бу иш Худани хурсән қилиду. 5 Әнди һәқиқий тул өтүватқан, ялғуз қалған аяллар
болса, үмүтини Худаға бағлиған болуп, кечә-күндүз дуа-тилавәттә болиду. 6 Лекин
һозур-һалавәткә берилгән тул хотун һаят болсиму, өлгәнгә баравәрдур. 7 Әнди башқилар
тәрипидин әйиплинидиған әһвалға чүшүп қалмаслиғи үчүн сән уларға бу ишларни
җекиләп тапилиғин. 8 Лекин бириси өз туққанлиридин, болупму өз аилисидикиләрдин
хәвәр алмиса, у етиқаттин танған дәп қарилип, капирлардин бәттәр болиду.

9 Тул аял тизимға елинса, йеши атмиштин төвән болмаслиғи, бирла әрниң аяли болған
болуши керәк, 10 йәнә гөзәл әмәллири билән тәрипләнгән болуши, балилирини яхши
тәрбийиләп чоң қилған, мусапирларға меһмандостлуқ көрсәткән, муқәддәс бәндиләр-
ниң путлирини жуюп қойған, қийинчиликта қалғанларға ярдәм қолини узартқан,
өзини һәр хил хәйр-сахавәт ишлириға беғишлиғанлар болуши керәк. 11 Лекин яш тул
аялларни тизимликкә киргүзмә. Чүнки уларниң ишқ һәвәслири қозғилип Мәсиһдин
тенип, қайта никаһлинишни арзу қилиду; 12 шуниң билән, улар дәсләп бәргән вәдисигә
хилаплиқ қилиш сәвәплик әйиплик болиду. 13 Униң үстигә улар һорунлуқни адәт қили-
велип, өйму-өй доқуруп жүрүшни үгиниду; шундақла һорун болупла қалмай, ғевәт қи-
лип, башқиларниң ишлириға чепилғақ болуп налайиқ ишларға валақлайдиғанлардин
болуп келиши мүмкин. 14 Шуниң үчүн, бундақ яш тул аялларниң никаһлинип, пәрзәнт
көрүп, өй ишлири билән шуғуллинишини халаймән. Шундақ қилғанда, бизгә қарши

5:1 Лав. 19:32.

5:3 **«һәқиқий тул аялларни һөрмәтләп, уларниң һалидин хәвәр ал»** — «һәқиқий тул аяллар» мошу йәрдә еридин жуда болған, қийинчлиқта турған аялларни көрситиду. «Һөрмәтләп, уларниң һалидин хәвәр ал» грек тилида бирла сөз билән ипадилиниду.

5:4 Яр. 45:10,11; Мат. 15:4; Мар. 7:10; Әф. 6:1, 2.

5:5 Луқа 2:36; 1Кор. 7:32.

5:8 Гал. 6:10.

5:9 **«Тул аял тизимға елинса, йеши атмиштин төвән болмаслиғи, бирла әрниң аяли болған болуши керәк...»** — «тул аял тизимға елинса» дегәндики «тизим» бәлким җамаәт ичидики алаһидә ярдәм алғучи тул аялларниң тизимини көрситиду. Уларниң йәнә бәлким алаһидә дуа вә башқа һаҗәтмәнләрни йоқлаш хизмәтлири бар еди; йәнә келип улар қайтидин той қилмаслиққа вәдә қилиши керәк болуши мүмкин *(12-айәтни көрүң)*.
–«Бирла әрниң аяли болған болуши керәк» дегәнниң «бирла әрлик болған болуши керәк» яки «өз еригә садиқ болған болуши керәк» дегән башқа бирхил чүшәнчиси бар.

5:10 **«йәнә гөзәл әмәллири билән тәрипләнгән болуши, ... муқәддәс бәндиләрниң путлирини жуюп қойған... өзини һәр хил хәйр-сахавәт ишлириға беғишлиғанлар болуши керәк»** — «муқәддәс бәндиләрниң путлирини жуйған»: — оқурмәнләргә аянки, «пут жуюш» Оттура Шәриқтики өрп-адәтләрдин еди, сәпәрдин кәлгән меһманларни қизғинлиқ билән күтүшни билдүрәтти. Бу ишниң өзи бәлким башқа етиқатчиларниң хизмитидә кәмтәрлик билән болушниң яхши бәлгүси еди *(«Юһ.» 13:1-17ни көрүң)*.

5:10 Яр. 18:4; 19:2; Луқа 7:38,44; 1Пет. 4:9.

5:12 **«... улар дәсләп бәргән вәдисигә хилаплиқ қилиш сәвәплик әйиплик болиду»** — «дәсләп бәргән вәдиси» бәлким уларниң һәр бириниң «Әйса Мәсиһ үчүн җамаәтниң хизмитидә болимән, қайта той қилмаймән» дегәндәк бир вәдисини көрситиши мүмкин. 9-айәтни йәнә көрүң.

5:13 **«Униң үстигә улар һорунлуқни адәт қиливелип, өйму-өй доқуруп жүрүшни үгиниду; шундақла һорун болупла қалмай, ғевәт қилип, башқиларниң ишлириға чепилғақ болуп налайиқ ишларға валақлайдиғанлардин болуп келиши мүмкин»** — демәк, әгәр ундақ майиллиғи болған тул аялларға җамаәт тәрипидин иқтисадий ярдәм берилгән болса *(«тизимланса»)*, улар техиму шундақ йолда меңип кетиши мүмкин.

5:13 Тит. 2:3.

турғучиға бизни һәр қандақ әйипләп-һақарәтләш пурсити чиқмайду. [15] Чүнки шундақ
бәзи тул аяллар аллиқачан етиқаттин тенип Шәйтанниң кәйнигә кирип кәтти. [16] Әгәр
етиқади бар бир әр яки аял кишиниң тул қалған туққанлири болса, у өзи уларға ярдәм
бәрсун, жүки җамаәткә чүшмисун. Шундақ болғанда, җамаәт һәқиқий егә-чақисиз тул
аялларға ярдәм қилалайду.

Ақсақаллар тоғрисида

[17] Җамаәтни яхши йетәкләйдиған ақсақаллар, болупму Худаниң сөз-каламини йәт-
күзүш вә тәлим бериштә әҗир сиңдүргәнләр икки һәссә һөрмәткә сазавәр қилинсун.
[18] Чүнки муқәддәс язмиларда: «Хаман тәпкән өкүзниң ағзини боғма» вә: «Мәдикар өз
һәққини елишқа һәқлиқтур» дейилгән.
[19] Икки яки үч гувачи һазир болмиғичә, ақсақал үстидин қилинған әрзни қобул қил-
ма. [20] Әгәр ақсақаллардин бириси гуна садир қилған болса, башқиларниңму буниңдин
ибрәт елип қорқуши үчүн, җамаәт алдида тәнбиһ берип әйиплигин.
[21] Худаниң, Мәсиһ Әйсаниң вә Худа таллиған пәриштиләрниң алдида шуни саңа агаһ
қилип тапилаймәнки, сән бу әмирләргә һеч айримичилиқ қилмай, һеч қандақ ишта бир
тәрәпкә ян басмай қәтъий әмәл қилғин.
[22] Бирәвниң учисиға қолуңни қоюшқа алдирап кәтмә; башқиларниң гуналириға шерик
болма. Өзәңни пак тутқин. [23] (ашқазиниң яхши болмиғанлиғи, шундақла сән дайим
ағрийдиған болғачқа, сула ичивәрмәй, бир аз шарапму ичип бәргин). [24] Бәзи кишиләр-
ниң гуналири бурунла ениқ, шундақла сорақ күнигичә сақлиниду; лекин бәзиләрниңки

5:14 **«бизгә қарши турғучиға бизни һәр қандақ әйипләп-һақарәтләш пурсити чиқмайду»** — «бизгә қарши турғучи» Шәйтанниң өзини яки йәр йүзидә Инҗилға қарши чиққанларни көрситиду.

5:14 1Кор. 7:9.

5:16 **«Әгәр етиқади бар бир әр яки аял киши...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә пәқәт «етиқатчи аял киши...» дейилиду.

5:17 **«Җамаәтни яхши йетәкләйдиған ақсақаллар, болупму Худаниң сөз-каламини йәткүзүш вә тәлим бериштә әҗир сиңдүргәнләр икки һәссә һөрмәткә сазавәр қилинсун»** — Инҗилда «ақсақаллар» дегәнниң башқа хил ипадиси «йетәкчиләр». «Филиппилиқларға»дики «кириш сөз», шундақла «Тебирләр»ниму көрүң.
–«Икки һәссә һөрмәткә сазавәр қилинсун» — демәк, һәм җамаәтниң чоңқур иззитигә вә лайиқ болған иқтисадий ярдәмгә муйәссәр болсун (*чүнки тәлим бериштә вә җамаәттин хәвәр елиштә əстайдил болуш дайим көп вақитлири сәрп қилиниду*).

5:17 Рим. 15:27; 1Кор. 9:11; Гал. 6:6; Фил. 2:29; 1Тес. 5:12; Ибр. 13:17.

5:18 **«Хаман тәпкән өкүзниң ағзини боғма» ... «Мәдикар өз һәққини елишқа һәқлиқтур»...** — Тәврат, «Қан.» 25:4 вә Инҗил, «Луқа» 10:7.

5:18 Лав. 19:13; Қан. 24:14; 25:4; Мат. 10:10; Луқа 10:7; 1Кор. 9:9.

5:19 **«Икки яки үч гувачи һазир болмиғичә, ақсақал үстидин қилинған әрзни қобул қилма»** — Тәврат, «Қан.» 17:6, 19:5ни көрүң.

5:19 Қан. 19:15.

5:20 **«Әгәр ақсақаллардин бириси гуна садир қилған болса, башқиларниңму буниңдин ибрәт елип қорқуши үчүн, җамаәт алдида тәнбиһ берип әйиплигин»** — «башқиларниңму буниңдин ибрәт елип қорқуши үчүн...»: — демәк, қалған ақсақаллар ибрәт алсун.

5:21 Қан. 17:4; 19:18; Рим. 1:9; 9:1; 2Кор. 1:23; 11:31; Гал. 1:20; Фил. 1:8; 1Тес. 2:5; 5:27; 1Тим. 6:13.

5:22 **«Бирәвниң учисиға қолуңни қоюшқа алдирап кәтмә»** — «бирәвниң учисиға қолуңни қоюш» дегән һәрикәт, бирисини җамаәткә йетәкчилик вәзиписигә тайинлаш, кесәл адәмни сақайтиш яки башқа алаһидә бир дуа қилиш үчүн «Мән Худа алдида бу адәм билән бир болимән» дегәнни ипадиләйду. **«башқиларниң гуналириға шерик болма»** — бу сөз алдинқи: «Бирәвниң учисиға қолуңни қоюшқа алдирап кәтмә» дегән сөзгә бағлиқ. Чүнки ундақ һәрикәт қол қойғучи киши дуа қилинған киши үчүн: «И Худа, мән бу киши билән мәсъулийәттә бир болай» дегән дуани билдүриду. Амма «башқиларниң гуналириға шерик болма» дегәнниң башқа тәрәплири бар, әлвәттә.

5:22 Рос. 6:6; 8:17; 13:3; 19:6; 1Тим. 4:14; 2Тим. 1:6.

5:23 **«ашқазиниң яхши болмиғанлиғи, шундақла сән дайим ағрийдиған болғачқа, сула ичивәрмәй, бир аз шарапму ичип бәргин»** — Павлус бу сөзини бәлким жуқурiқи «өзәңни пак тутқин» дегәнлигидә һаҗити болмиған пәрһизләр болмисун дәп Тимотийниң кесилини көзләп ейтиду.

5:23 Зәб. 103:15.

уларниң кәйнидин әгишип бариду, кейин ашкарә болиду. [25] Худди шуниңға охшаш,
бәзи кишиләрниң гөзәл әмәллирини асанла көрүвалғили болиду; һазир ашкарә болми-
са кейин ашкариланмай қалмайду.

6 [1] Қуллуқ боюнтуруқ астида болғанларниң һәммиси өз ғожайинлирини һәр тәрәптә
һөрмәтлисун. Шундақ қилғанда, Худаниң нами вә Униң тәлиминиң һақарәткә
учришидин сақланғили болиду. [2] Ғожайинлири етиқатчи болса, қуллири: «Биз
һәммимиз охшашла қериндашларғу» дәп, уларға һөрмәтсизлик қилмисун. Әксичә,
уларға техиму әстайидил хизмәт қилсун. Чүнки уларниң яхши хизмитидин бәһримән
болидиғанлар дәл садиқ етиқатчилар һәм сөйүмлүк бәндиләрдур. Сән бу тәлимләрни
үгәткин вә жекилигин.

Ялған тәлим вә пулпәрәсликниң ақивити

[3] Охшимиған тәлимләрни тәрғиб қилған вә сағлам сөзләрни (йәни Рәббимиз Әйса Мә-
сиһниң һәқ сөзлирини), шундақла ихласмәнликкә йетәкләйдиған тәлимни қобул
қилмиған киши болса, [4] ундақлар дәвақә көрәңләп кәткән, һеч немә чүшәнмәйдиған
кишиләрдиндур. Улар низа-муназирә пайда қилишқа вә гәп талишишқа һерисмән; бун-
дақ ишлардин һәсәтхорлуқ, жедәл-мажира, төһмәт, рәзил гуманхорлуқ һасил болиду,
[5] һәмдә нийити чирикләшкән, һәқиқәттин мәһрум болған кишиләр арисида дайимлиқ
сүркилиш кәлтүрүп чиқириду. Бундақ кишиләр ихласмәнликни пайда-тапавәтниң бир
йоли дәп қарайду.
[6] Дәрвәқә, Худаға ихласмән вә разимән болуш ғайәт зор пайдидур. [7] Чүнки биз бу ду-
нияға һеч немә елип кәлмидуқ, шуниңдәк униңдин һеч нәминиму елип кетәлмәймиз.
[8] Шуңа, йемәк-ичмәк вә кийим-кечик йетәрлик болсила булардин қанаәт қилимиз.
[9] Лекин бай болушни ойлайдиғанлар болса һаман аздурулушларға учрап, қапқанқа вә
шундақла инсанларни вәйранчилиққа вә һалакәткә чөктүридиған нурғун әхмиқанә һәм
зиянлиқ арзу-һәвәсләрниң илкигә тейилип кетиду. [10] Чүнки пулпәрәслик һәр хил рә-
зилликләрниң йилтизидур. Бәзиләр буниңға интилиши билән етиқаттин чәтнәп, өзли-
рини нурғун дәрд-қайғулар билән санҗиди.

Тимотийға несиһәт

[11] Амма сән, әй Худаниң адими, бундақ ишлардин жирақ қач; һәққанийлиқ, ихласмән-
лик, ишәш-етиқат, меһир-муһәббәт, сәвир-тақәт вә мөмин-мулайимлиқни интилип

5:24 **«Бәзи кишиләрниң гуналири бурунла ениқ, шундақла сорақ күнигичә сақлиниду; лекин бәзиләрниңки уларниң кәйнидин әгишип бариду, кейин ашкарә болиду»** — буниң мәнаси бәлким: «Бәзи кишиләрниң гуналирини асанла көрүвалғили болиду һәм уларниң чоқум сорақққа тартилиши ениқ. Лекин, бәзи кишиләрниң гуналири болса пәқәт кейин, сорақтила ашкарә болиду». Шуниң үчүн Тимотий башқиларға «қол қоюш»та дайим пәхәс болуп, әтраплиқ ойлиши керәк.
5:24 Гал. 5:19.
5:25 **«бәзи кишиләрниң гөзәл әмәллирини асанла көрүвалғили болиду»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «бәзи кишиләрниң гөзәл әмәллири сорақтин авал көрүнәрлик болиду».
6:1 Әф. 6:5; Кол. 3:22; Тит. 2:9; 1Пет. 2:18.
6:4 1Тим. 1:4; 2Тим. 2:23; Тит. 3:9.
6:5 1Кор. 11:16.
6:6 Пәнд. 15:16; Ибр. 13:5.
6:7 Аюп 1:21; 27:19; Зәб. 48:18
6:8 Зәб. 54:24; Пәнд. 27:26; Мат. 6:25; 1Пет. 5:7.
6:9 Пәнд. 11:28; Мат. 13:22; Як. 5:1.
6:10 Мис. 23:8; Қан. 16:19; Пәнд. 15:16.

қоғла. 12 Етиқаттики гөзәл күрәштә күчәп күрәш қил. Мәңгүлүк һаятни чиң тутқин.
Сән дәл буниңға чақирилдиң һәмдә униң йолида нурғунлиған гувачилар алдида бу
етиқатниң гөзәл шаһитлиғини қилдиң.

13 Һәммигә һаятлиқ бериватқан Худаниң алдида, шундақла Понтиус Пилатус алдида
гөзәл шаһитлиқни қилип гувалиқ бәргән Мәсиһ Әйсаниң алдида саңа шуни тапилай-
мәнки, 14 Рәббимиз Әйса Мәсиһ қайта аян болғичә, Худаниң бу әмригә һеч қусурсиз вә
дағсиз әмәл қилғин. 15-16 Униң аян болушини вақит-саити кәлгәндә бирдин-бир мәңгү
өлмигүчи, инсан йеқинлишалмайдиған нур ичидә яшайдиған, һеч ким көрмигән вә
көрәлмәйдиған мубарәкләшкә лайиқ болған бирдин-бир Һөкүмран, йәни падишалар-
ниң Падишаси, рәбләрниң Рәбби әмәлгә ашуриду. Униңға иззәт-һөрмәт вә әбәдил-әбәт
күч-қудрәт болғай, амин!
17 Бу заманда бай болғанларға мағрурланмаслиқни, таянғусиз өткүнчи байлиққа әмәс,
бәлки биз бәһримән болушқа һәммини бизгә сехийлиқ билән толуп ташқан һалда тә-
минлигүчи Худаға тайинип үмүт бағлашни тапилиғин; 18 уларға яхши әмәлләрни қи-
лишта һәқиқий бай болуңлар, хәйр-сахавәтлик ишларда мәрт, башқилар билән ортақ
бәһрлинишкә қоли очуқ болуңлар дәп тапилиғин. 19 Улар бундақ қилғанда, һәқиқий
һаятни тутуш үчүн келәчәктә өзлиригә пухта бир асас-һул болидиған бир ғәзнә топла-
лайду.
20 Әй Тимотий, саңа аманәт қилинған һәқиқәтләрни қоғда. Өзәңни ихлассиз, қуруқ гә-
пләрдин һәмдә аталмиш илимниң талаш-тартишлиридин нери тутқин. 21 Бәзиләр мо-
шундақ бемәна илимгә егимән дәп җакалап, етиқаттин чәтниди.
Меһри-шәпқәт силәргә яр болғай!

6:11 2Тим. 2:22.
6:12 **«Етиқаттики гөзәл күрәштә күчәп күрәш қил»** — бу сөзләр вә айәтниң қалған қисми *(«гөзәл шаһитлиқ»)* тоғрисида «қошумчә сөз»имизни көрүң.
6:12 1Тим. 1:18.
6:13 **«Һәммигә һаятлиқ бериватқан Худаниң алдида, шундақла Понтиус Пилатус алдида гөзәл шаһитлиқни қилип гувалиқ бәргән Мәсиһ Әйса...»** — «гөзәл шаһидлиқ» дегән сөз тоғрисида «қошумчә сөз»имизни көрүң.
6:13 Қан. 32:39; 1Сам. 2:6; Мат. 27:11; Юһ. 18:37; 1Тим. 5:21.
6:14 **«бу әмригә һеч қусурсиз вә дағсиз әмәл қилғин»** — «бу әмир» болса Тимотийға тапшурулған толуқ вәзипини көрситиду *(3:3-20, 6:2-5)*.
6:15-16 1Тим. 1:17; Вәһ. 17:14; 19:16; Мис. 33:20; Қан. 4:12; 1Юһа. 4:12.
6:17 **«биз бәһримән болушқа һәммини бизгә сехийлиқ билән толуп ташқан һалда тәминлигүчи Худа...»** — «сехийлиқ билән» грек тилида «зор байлиқлиридин бәргәндәк» дегән сөз билән ипадилиниду.
6:17 Мар. 4:18; Луқа 8:14.
6:19 Мат. 6:20; Луқа 12:33; 16:9.
6:20 1Тим. 1:4; 4:7; 2Тим. 2:16; Тит. 1:14; 3:9.
6:21 **«меһри-шәпқәт силәргә яр болғай!»** — бәзи кона көчүрмиләрдә: «меһри-шәпқәт саңа яр болғай!» дейилиду.

Қошумчә сөз

(1:4)

«**Уларниң әпсаниләр вә айиғи йоқ нәсәпнамиләргә бәнд болмаслиғини тапилиғин; булар Худаниң етиқат арқилиқла әмәлгә ашурулидиған Өз өйигә болған планини илгири сүрмәйду, бәлки пәқәт бемәна талаш-тартишларни кәлтүрүп чиқириду, халас**».

(4:7)

«**Амма ихлассизларниң вә момайларниң әпсанилирини чәткә қеқип, өзәңни ихласмәнлик йолида чиниқтуруп йетиштүргин**».

Мошу айәтләр тоғрилиқ көрситип ейтмисақ болмайдуки, Павлус тилға алған, Йәһудий хәлқи арисида (гәрчә Тәвраттики һәқиқәтләргә толиму зит болсиму) еқип жүргән дәл бу аммибап әпсаниләрдин хелә бир қисми техи дунийадики мусулман хәлиқ арисидиму «һәдис»дики һекайиләрдә еқип жүрмәктә. Оқурмәнләр буниңдин шәкләнсә, чоңрақ бир китапханидин «Йәһудий әпсаниләр» тоғрилиқ китапларни ахтурсун яки «Интернет»кә чиқиш пурсити болса «издәш программа»сидин «Йәһудий әпсаниләр» (“Җевисх легендс”) дегән сөзләрни бесип көрсун.

(1:15-16)

«**Мошу сөз ишәшлик вә һәр адәм уни қобул қилиши тегишликтур — «Мәсиһ Әйса гунакарларни қутқузуш үчүн дунияға кәлди!». Мән гунакарлар ичидики әң әшәддийисидурмән! Лекин дәл шу сәвәптин Мәсиһ Әйсаниң әң әшәддий гунакар болған мени, кейин Өзигә етиқат қилип, мәңгүлүк һаятқа еришидиғанларға мисал қилип мәндә Өзиниң барлиқ сәвир-тақитини аян қилиши үчүн, маңа рәһим-шәпқәт көрситилгәндур**».

Расулниң мошу йәрдә ейтқинини тәпсилий һалда әстайидил қаришимизға вә тәкитлишимизгә бәк әрзийду. Униң: «**Мәсиһ Әйсаниң әң әшәддий гунакар болған мени, кейин Өзигә етиқат қилип, мәңгүлүк һаятқа еришидиғанларға мисал қилип мәндә Өзиниң барлиқ сәвир-тақитини аян қилиши үчүн, рәһим-шәпқәт маңа көрситилгәндур**» дегининиң мәнаси немә? Павлус зади қандақ «мисал» болиду?

Худаниң мәғпиритини вә Мәсиһ Әйсада болған йеңи һаятни аян қилған хуш хәвәрни биринчи қетим аңлиған көп кишиләрниң инкаси тонушимиз болған бир хәнзу сақчиниңкигә охшаш болуши мүмкин, у «Дәрвәқә интайин әҗайип, интайин яхши аңлиниду, амма өзәм болсам шунчә рәзил адәм, һәддидин көп шунчә рәзил ишларни садир қилғанмәнки, Худаниң мени кәчүрүм қилиши һәргиз мүмкин әмәс!» — дәйду. Дәл бу сәвәптин расул бизгә: «Маңа қараңлар! Мән әң ямини болған, мән «гунакарлар ичидики әң әшәддийисидурмән», һакавурлуққа толған, Худаниң сөйүмлүк бәндилиридин көпни солап қоюшқа вә һәтта өлтүрүлүшигә мәсъул болғанмән. Амма Худа мени кәчүрүм қилди вә мени пүтүнләй өзгәртти — шуңа У чоқум сән үчүнму дәл бу ишни қилиду вә қилишни халайду!» — дәйду.

(2:13)

«**Авал алдинип аздурулғанму Адәм ата әмәс, бәлки Һава ана еди. У толиму алданғанлиғидин уларниң итаәтсизлигигә чүшүп қалған еди**».

Мошу йәрдә бәзи оқурмәнләргә Адәм атимизниң гуна садир қилғанлиғиға Һава анимиз әйиплик, яки болмиса «Адәм атидин әйипликрәк» көрүниду. Әмәлийәттә болса дәл әксичә. Һава анимиз жилан тәрипидин аздурулуп гунаға тейилип кәтти. Амма Адәм атимиз аздурулған әмәс; у гуна садир қилған, немә қиливатқанлиғини билип туруп пүтүнләй аңлиқ һалда шундақ қилди. Адәм атимизниң гунайи Һава анимизниңкидин зор еғир болған. Шуңа муқәддәс язмиларда гунаниң дунияға киргәнлиги тилға елинғанда дайим бу иш Адәм атимиз арқилиқ (Һава анимиз арқилиқ әмәс) болған, дейилиду.

Расулниң мошу йәрдә дегининиң поскаллиси шуки, аял кишиләр әркәк кишиләргә қариғанда көпрәк һессиятчан вә очуқ тәбиийитидә болуп (бәлким роһий җәһәттин тәсирләргә сәзгүррәк десәкму болиду), езитқу тәсирләргә сәзгүррәк болиду. Шуниң түпәйлидин аял қериндашларниң хизмәтлири бешарәт беришни өз ичигә алғини билән («1Кор.» 11:5), тәлим беришни өз ичигә алмайду (2:12).

(2:3) (вә 3:12)

«**Әнди йетәкчи болса әйипсиз, бир хотунлуқ... болуши керәк**»

Җамаәт йетәкчисигә (вә хизмәткарлири болушқа) шәрт болған «бир хотунлуқ... болуши керәк» яки «бир аялниңла ери болуши керәк» дегән сөз үстидә көп пикирләр болған: —

(1) Һеч никаһланмиған адәм йетәкчи болмайду;
(2) (Бир вақитта) көп аяллиқ болған адәм йетәкчи болмайду;
(3) Аҗришип кәткән киши йетәкчи болмайду;
(4) Аялидин җуда болуп андин қайтидин той қилған киши йетәкчи болмайду.
(5) Йетәкчи болуш үчүн өзиниң аялиға садиқ болуш керәк.

Булар тоғрилиқ қаришимиз мундақ: —

(1) Һеч никаһланмиған адәм җамаәтниң йетәкчиси болалайду — расул Павлус никаһланған әмәс, амма өзи йетәкчиләрни бекитидиған расул еди. Лекин дәрвәқә җамаәттин толуқ хәвәр елиш хотунсиз һалда тәс иш болиду.

(2) Көп аяллиқ адәм йетәкчи болса болмайду — бу пикиргә қошулимиз. Ундақ кишиниң аилисидә бәрибир көп җедәлләр болиду.

(3) Әгәр кишиниң аҗришиши Инҗилға хилаплиқ болса әлвәттә у йетәкчи болалмайду. Әгәр хилаплиқ болмиса йетәкчи болуш мүмкинчилигидин сирт әмәс. «Коринтлиқларға (1)»дики аҗришиш тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң.

(4) Аялидин җуда болуп андин қайтидин той қилған киши йетәкчи болса болмайду — бу пикиргә қошулмаймиз. Павлусниң ойлиғини бундақ болса чоқум еник дәйтти; униң башқа сөзлиридә вә муқәддәс язмилардиму ундақ пикирниң қилчә пуриғи йоқ.

(5) Йетәкчи болуш үчүн өзиниң бир аялиға садиқ болуш керәк — Бу хуласә (1)-(4) жуқурики сөзимизгә мас келиду.

Бизниң бу сөзлиримиз йәнә 3:12-айәттә көрситилгән җамаәтниң хизмәткарлириниң «бир аялниң ери» болуш шәртигә охшашла мунасивәтликтур.

Тимотийниң тәлим бериш вәзиписи (3:4)

«**Улар** (сахта тәлим бәргүчиләр) **никаһлинишни вә бәзи йемәкликләрни истемал қилишни мәнъий қилиду. Амма улар мәнъий қилидиған йемәкликләрни Худа Өзигә етиқат қилған һәм һәқиқәтни билгәнләрниң тәшәккүр ейтип қобул қилиши үчүн яратқан еди**».

Павлус бу «**җинларниң тәлимлири**» «**ахирқи заманларда**» пәйда болиду, дәйду. Бундақ тәлимләрниң биринчи аламити бәлким у хетиниң бешида тилға алған Йәһудий «билъәт тәлим бәргүчи»ләрдә көрүлди. Улар йәткүзгән тәлимләрниң асаси әмәлийәттә грек пәйласопларниң: «Җисманий ишлар рәзил, роһий шәйиләр яхши» дегән бир уқуми еди — шуңа бәзи таамларни мәнъий қилип, никаһлинишни (ишқий муһәббәт, җинсийәтниң өзи җисманий иш болғачқа, «рәзил» дәп қарап) мәнъий қилиши билән улар «жуқури роһий дәриҗә»гә көтириләләйтти.

Һазирқи дәвримиздә өз «поп»лири вә «устаз»лириниң той қилишни бүгүнки күнгә қәдәр мәнъий қилидиған «Римлиқ Католик җамаәт»тә ундақ тәлимләр пәйдә болуп турмақта. Бундақ пәрһизләр Павлусниң «җамаәт йетәкчилири»ниң «бир аялниң ери» болуш керәк, дегән сөзлиригә толиму зиттур. Дәрвәқә өзигә ярдәмчи болған аяли болмиса әр қериндашларниң җамаәттин хәвәр елиши тәс болиду; бәзи шундақ бурадиримиз бар, лекин интайин аздур. Әмәлийәттә тарихтин боян бу аталмиш «Католик җамаәт»тики ялғуз мошу бир пәрһизла өз «поп» вә «монах»лири арисида интайин көп әшәддий гуналар вә җинайәтләрни кәлтүрүп чиқарди. Жигирминчи әсирдики гезитләр, радио вә телевизийидә хәлиқъара хәвәрләрни елан қилишлири билән бундақ бәзи әшәддий ишлар (мәсилән, гөдәк балиларға басқунчилиқ қилиш) сөкүлди.

«Католик җамаәт» таамлар тоғрисида йәнә бәзи пәрһизләрни киргүзгини билән (мәсиләр, җүмә күни гөш йейишкә болмайду) башқа бәзи мәзһәпләр хелә көп йемәклик пәрһизлирини тәрғиб қилмақта. Мәсилән, «Адвәнтист җамаәт» («Шабатистлар») көп башқа пәрһизләр арисида чошқа гөшини йемәслик, һәтта һәр қандақ гөшни йемәслик керәк, дәп тәлим бериду; йеқиндин бери аталмиш «Йеңи Дәвир»ниң уқумлири дунийдики аз болмиған җамаәтләргә тәсир йәткүзүп, һеч гөш яки белиқни йемәслик керәк дегән тәлимләрни һасил қилди.

Биз башқа йәрләрдә (мәсилән, «Коринтлиқларға (1)»дики «қошумчә сөз»дә) дегәнлиримизни қайтилаймизки, Мәсиһгә етиқат бағлиған киши немә йәймән десә шуниңға әркиндур. Әйса Мәсиһниң бу иш тоғрилиқ толуқ тәлимини чүшиниш үчүн «Мар.» 7:1-23, вә «Рим.» 14-бап, «1Кор.» 8-бапни көрүң вә шуниңдәк Павлусниң төвәндики (4-6-айәт) сөзлирини көрүң: —

«**Чүнки Худа яратқан һәммә нәрсә яхшидур, улар тәшәккүр билән қобул қилинса, уларниң һеч қайсисини чәкләп рәт қилишқа болмайду. Чүнки улар Худаниң сөз-калами вә инсанларниң дуаси билән һалал қилиниду.**

Бу несиһәтләрни қериндашларниң сәмигә салсаң, Мәсиһ Әйсаниң яхши хизмәткари болған болисән. Шундақла, өзәңниң әстайидил әгәшкән етиқаттики вә сағлам тәлимләрдики сөзләр билән қувәтләндүрүлгәнлигиң аян болиду».

Тимотийниң җамаәткә қандақ нәрсиләрни йегили болиду дегән тәлимләрни йәткүзүп тәкитлишиниң муһим екәнлиги бизгә бәлким ғәлитә туюлиду; амма җамаәт Худаниң тәбиийити тоғрилиқ камаләткә йетилгән чүшәнчигә еришәй десә чоқум Худа яратқан һәммә нәрсиниң яхши вә пайдилиқ ишлитилиш йоли бар, дәп чүшинип йәтмисә болмайду. У қандақму өзлигидин мутләқ зиян йәткүзидиған мәлум бир нәрсини яритатти? Шуңа шарап аз миқдарда истемал қилинса, униңға тәшәккүр ейтса болиду (5:23ни көрүң). Тамакиниң дора ясашта пайдилиқ тәрипи бар; лекин пак виждани болған һәр қандақ адәмниң тамакиниң өз тенигә зиянлиқ тәсирини билип туруп тамакини йеқип, асманға қарап Худаға рәхмәт ейтип андин уни чекидиғанлиғиға ишәнмәймиз! («чүнки Худа яратқан һәммә нәрсә яхши, улар тәшәккүр билән қобул қилинса, уларниң һеч қайсисини чәкләп рәт қилишқа болмайду»). Һәтта хероин натоғра йолларда ишлитилсә униң әшәддий ақивәтлири һәммимизгә аян болғини билән, униңму тибапәтчиликтә тоғра ишлитилиш йоллири бар. Җинсий муһәббәт Худадин кәлгән соғат; Худа бекиткәндәк никаһ қилинған бир-биригә садиқ болған әр-аял униңдин һозур елиш Худа тәминлигән һалавәттур вә униңға уларниң тәшәккүр ейтишиға тоғра келиду; амма һәр ким бу һалавәттин никаһдин сирт яки никаһ вәдилирини бузуп башқа кишиниң аяли билән ундақ һозур алса у бәрибир Худаниң ғәзивигә учрайду.

(4:14)

«**Сәндә болған, җамаитиңниң ақсақаллири қоллирини учаңға қойғанда, Худаниң вәһийиси арқилиқ саңа ата қилинған илтипатқа бепәрвалиқ қилма**».

Павлус бизгә беваситә ейтмиғачқа қандақ роһий илтипатниң Тимотийға ата қилинғанлиғи бизгә толуқ мәлум әмәс; амма Павлус Тимотийға язған иккинчи хетидә (1:6-8) у бу илтипатни Мәсиһни техи ишәнмигән кишиләргә җасарәтлик җакалаш мунасивити билән тәң тилға алғачқа, биз Мәсиһни җаркарлиғинини тәстиқлайдиған бирхил илтипат, дәп қараймиз. У Мәсиһни җаркарлиғанда көрүнгән, алаһидә «кесәлни сақайтидиған илтипат» яки аңлиғучиларниң ички дуниясини ашкарилайдиған күчлүк бирхил алаһидә илтипат болуши мүмкин еди; шуниң билән Мәсиһниң күч-қудрити аңлиғучиларға очуқ көрүнәтти. Ундақ илтипатлар расул Павлусниң өзидә көрүнәтти (мәсилән, «Рос.» 13:8-12, 14:8-10, 28:27-10ни көрүң). «Тимотийға (2)»дики «қошумчә сөз»имиздә йәнә униң тоғрилиқ азрақ тохтилимиз.

(6:12)

«**Етиқаттики гөзәл күрәштә күчәп күрәш қил. Мәңгүлүк һаятни чиң тутқин. Сән дәл буниңға чақирилдиң һәмдә униң йолида нурғунлиған гувачилар алдида бу етиқатниң гөзәл шаһитлиғини қилдиң**».

Биз авал «күрәш» дегән сөз үстидә тохтилимиз. Буни ипадиләш үчүн Павлус грек тилидики «агон» дегән сөзни ишлитиду. «Агон» дегән сөз әслидики «олимпик оюнлар»дики яки шу дәвирдики башқа униңға охшайдиған оюндики «челишиш мусабиқиси»ни көрситәтти. Бу күрәшниң қаидә-йосунлири интайин аддий еди — қисқиси, қаидә-йосунлири йоқ еди! Икки күрәшчи һәр қандақ халиған усулда бир-бири билән соқушатти — муштлаш, тепиш, көз оюш, татилаш қатарлиқ һәр қандақ тәдбирләрни ишләткили болатти; мусабиқә бириниң әс-һошидин кетип яки өлүп йәрдә йетиши, иккинчисиниң ғалипанә тик туруши билән ахирлишатти. Мана бу шу дәвирдики «мәдинийәтлик» кишиләрниң тәләп қилидиған тамашәси! Шуңа Павлусниң «гөзәл күрәш»ни тилға елиши бәлким бизгә ғәлитә туюлиду.

Етиқатчи кишидә бир иш муқәррәрдур; униңдики әшәддий, һеч қандақ қаидә-йосунларға қаримайдиған бир дүшминимиз бар! Вә яки у бизни йәргә жиқитип түгәштүргичә яки өзи түгәшкичә һәргиз тохтимайду! Мана етиқат қилған бизләрниң һәммимиз күрәш қилишимиз керәк болған «гөзәл күрәш»тур; бизниң өз тәдбиримиз биздин һәссиләп әқиллиқ ундақ дүшмәнни утувелишқа йәтмәйду. Һалбуки, биздә Худаниң рошән калами бар: биз Худаға итаәт қилип бойсунуп, иман-ишәш вә муһәббәттә яшисақ, әнди униң Шәйтанға қарши чиқиштики толуқ һоқуқи вуҗудимизда болиду («Яқ.» 4:7, «1Пет.» 5:5-9ни көрүң). Ишәнмигән адәмләрниң мундақ роһий күрәш тоғрилиқ һеч қандақ еңи йоқ; бу уларниң дүшмәнниң чаңгилида вә алдам халтисиға чүшүп турғанлиғи түпәйлидин болған, халас! (ахирда қошуп ейтимизки, Рим империйәсидә пәқәт Инҗилдики гувалиқниң тәдриҗий тәсири биләнла андин зулмәтлик «агон» император тәрипидин мәнъий қилинди. Лекин һазир «мәдинийәтлик дәвир»имиздә көп дөләтләрдә тамашибинлар шундақ «тамашә»ни тәләп қилғачқа, қайтидин тәдриҗий пәйда болмақта).

Әнди Павлусниң «**етиқатниң гөзәл шаһитлиғи**» дегини немини көрситиду?

Аддийрақ җавап бәрсәк, у хәқ алдида «**Әйса Мәсиһ мениң Рәббим**» дегәнни етирап қилиштин ибарәт. Суға чөмүлдүрүштә, бу һәқиқәтни башқилар алдида шундақ етирап қилишимиз керәк; лекин буниңдин кейин бу етирапни қилишимизни тәләп қилидиған көп әһваллар чиқиду вә шуниң билән биз шундақ етирап түпәйлидин бәлким адәмләрниң һақарәтләш, тәһдид селиш, қаршилишиш, чәткә қеқиш, зиянкәшлик қилишиға учришимиз яки һәтта өлтүрүлүшимизму мүмкин. Амма буниң тоғрисида Әйса Мәсиһ ениқ сөзлиди: —

«**Чүнки кимдәким бу зинахор вә гунакар дәвир алдида Мәндин вә Мениң сөзлиримдин номус қилса, Инсаноғлиму Атисиниң шан-шәриви ичидә муқәддәс пәриштиләр билән биллә кәлгинидә, униңдин номус қилиду**».(«Мар.» 8:38, «Луқа» 9:26).

Тимотийға көп қетим шундақ «гөзәл етирап» (шаһитлиқ)ни қилған дәп ишәшимиз камил. Амма төвәндики 13-айәттә йәнә «**гөзәл шаһитлиқ**» тилға елиниду, шундақла Әйса Мәсиһниң Өзиму бу «**гөзәл шаһитлиқ**»ни қилған дәп байқаймиз: —

(6:13)

«һәммигә һаятлиқ бериватқан Худаниң алдида, шундақла Понтиус Пилатусқа гөзәл шаһитлиқни қилип гувалиқ бәргән Мәсиһ Әйса...»

Әнди мошу айәт бойичә «гөзәл шаһитлиқ (етирап)»ни қилғучи Мәсиһ Әйса Өзи болғандин кейин, буни пәқәт «Әйса Мәсиһ мениң Рәббим» дегән сөзни көрситиду, дейишимиз билән толуқ чүшинип йәттуқму?

Бәзиләр, Әйса Мәсиһниң «гөзәл шаһитлиқ (етирап)» дегини Понтиус Пилатусниң: «Сән Йәһудийларниң падишасимусән?» дегән соалиға болған тәстиқий җававини көрситиду, дәп қарайду («Мат.» 27:11, «Мар.» 15:2, «Луқа» 23:3, «Юһ.» 18:33-37ни көрүң). Биз бу пикиргә умумән қошулимиз, амма Униң бу җававида Худаатисини һәммә башқа һоқуқ-мәнсәптин — җүмлидин валий Пилатус вә Рим императори Қәйсәрдин үстүн, һәммидин адил, һәммидин һәққаний, һәммидин һәқиқий дәп улуқлап, Худадин башқа бирисиниң тәләплирини Худаниң тәләплиридин үстүн қоймиғанлиғини билдүрди, дәп көрсәтмисәк болмайду (болупму «Юһ.» 18:36, 19:10-11ни көрүң). Бундақ җавап императорни «һәммидин һәққаний» вә «рәб» дәп қариған Рим қануни алдида «күпүрлүк» дәп һесаплинатти.

Шуниңдәк «гөзәл етирап (шаһитлиқ)» — һеч адәмдин яки һеч инсаний һоқуқтин қорқмай Мәсиһ вә Худани һәммә башқилардин үстүн етирап қилиш дегәнликтин ибарәттур. Расул Петрус өзини өлтүрүшкә тәһдид салған Йәһудий «баш каһинлар» алдида Мәсиһниң һоқуқи тоғрилиқ шундақ бир етирапни қилған: — «Биз инсанларға әмәс, бәлки Худағила итаәт қилишимиз керәк!» («Рос.» 5:29). Ундақ сәмимий вә җасарәтлик етирап қилғанларға ата қилинип мәһрум қилинмайдиған муқәррәр нәтиҗә дәл мәңгүлүк һаят болиду.